

3. Луценко Н. А. Истории слов. К типологии семантических и звуковых изменений в языке / Н. А. Луценко. – Горловка : Изд-во ГГПИИЯ, 2007. – 100 с.
4. Марр Н. Я. Избранные работы / Н. Я. Марр. – М.; Ленинград : Государственное социально-экономическое издательство, 1935 – Т. 5: Этно - и глоттогония восточной Европы. – 1935. – 667 с.
5. Ондруш Ш. Семантическая мотивация основных терминов права и торговли у славян и индоевропейцев / Ш. Ондруш // Этимология 1984. – М., 1986. – С. 176-181.
6. Русско-немецкий юридический словарь / под ред. Х. Энгельберта. – М. : ТРАСТ, 1995. – 720 с.
7. Cassirer E. Philosophie der symbolischen Formen. Teil 1. Die Sprache / E. Cassirer – 10 - Aufl. – Darmstadt : Primus Verl., 1997. – 300 S.
8. Levi-Bruhl L. Die Seele der Primitiven / L. Levi-Bruhl. – Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1956. – 367 S.

Дженджеро О.Л., Максак І.В.
Чернігівський національний педагогічний
університет імені Т. Г. Шевченка

МОВНІ ВИКЛИКИ Й ЗАГРОЗИ УКРАЇНСЬКОГО СЬОГОДЕННЯ

Сучасний світ – світ загроз та викликів майбуттю українського суспільства. Одним з гарантів національного та державного самозбереження є мова. У статті 10 Конституції України зазначено, що державною мовою в Україні є українська мова. Це цілком закономірно, адже українці є корінним населенням країни й найчисленнішою нацією. Проте багаторічна політика лінгвоциду призвела до того, що на практиці (у побуті, професійній сфері) багато українців послуговується російською мовою.

Після Революції Гідності відбувся доволі сильний поштовх до розвитку української мови: молодь стала активніше використовувати її в побуті, соціальних мережах. Звісно, не варто чекати миттєвого ментального зсуву — це процес на десятиліття. Проте дуже важливими є кроки в цьому напрямі на державному рівні, в освіті, громадському житті. Професор мовознавства Інституту славістики Віденського університету, дослідник української мови Міхаель Мозер переконаний: мова не виживе, якщо ми щоразу будемо переходити на російську, якою говорить співрозмовник, адже мова сама собою не живе — тільки завдяки мовцям.

Очевидним є й те, що без підтримки влади нація буде й надалі дрейфувати в російськомовному просторі. Однак, складається враження, що сьогоднішньому політичному режиму розвиток української мови не цікавий, а можливо, й непотрібний узагалі. Так, 6 жовтня 2016 року в першому читанні було прийнято новий законопроект про освіту. Загалом документ

актуальний і прогресивний, проте містить статтю 7, положення якої дозволяють викладання в школах і вишах іншою, окрім державної, мовою: у пункті 4 цієї статті зазначено, що заклади освіти відповідно до програми можуть здійснювати освітній процес двома і більше мовами, викладати одну чи кілька дисциплін англійською або іншими мовами. Такі положення містять небезпеку запланованого курсу на двомовну освіту, а в умовах автономії вишів цілком очевидним є те, що цим скористаються російськомовні керівники, окремі викладачі.

З огляду на вищевикладене, ми вирішили поцікавитися, як сучасна молодь ставиться до мовного питання в Україні. Участь у дослідженні брали студенти психолого-педагогічного факультету Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Більшість з опитаних (53 з 67, тобто 79%) переконані в необхідності знати, вивчати й користуватися українською мовою в усіх сферах життя.

Марина (майбутній соціолог): «Україна – вільна та демократична держава, в якій нікому не забороняють говорити мовою, яка більш до вподоби. Але якщо ми хочемо підняти соціальний і культурний рівень нашої країни, то просто зобов'язані розмовляти українською мовою».

Софія (майбутній психолог): «Ми живемо в Україні і є українцями, тому просто необхідно знати рідну мову: це те, що об'єднує нас, людей різних за поглядами, думками та цінностями»; «Спілкуючись українською, сучасна молодь демонструє хороший приклад для майбутнього покоління».

Євгенія (майбутній соціальний педагог): «Народ без мови – все одно, що людина без душі. Народ, який буде пишатися мовою й історією, обов'язково стане могутнім і непереможним».

Ми виділили в студентських роботах тези, які були найбільш поширені, і, на наш погляд, відображають світогляд сучасної молоді:

- Мова робить людину освіченою і шляхетною. Тому людина, яка не бажає вивчати рідну мову, не поважає себе.
- У сучасному світі сформований ідеал молодої людини: це людина з вищою освітою і знанням іноземної мови. Проте апіорі прийнято вважати, що така людина досконало володіє й державною мовою країни.
- Українська мова є однією з наймелодійніших у світі, а отже, вона повинна стати нашою гордістю.
- Молодь — це хвиля. Зараз українська мова потребує поштовху у своєму розвитку, саме такої хвилі. Тому молоді люди мають відповідально поставитися до місії, яка випала на їхню долю.

Аналіз робіт виявив, що студенти вбачають загрозу вільному функціонуванню української мови в ЗМІ та родинному спілкуванні. Український медіапростір досі залишається російськомовним у багатьох регіонах.

Варто зазначити, що більшість студентів, що взяли участь в опитуванні, є російськомовними. Першопричиною такого стану вони

називають спілкування в родині й читання книжок, перегляд фільмів російською мовою.

Тетяна (майбутній соціальний педагог): «Я виросла в російськомовному оточенні й українську мову знаю недосконало. Але впевнена, що своїх дітей буду виховувати тільки рідною милозвучною українською мовою».

Дар'я (майбутній соціолог): «Найбільша помилка батьків-українців — говорити з дітьми російською».

Думка багатьох студентів про те, що починати відродження української мови потрібно з родини, спонукала нас до аналізу книжкових полиць найбільшого в Україні інтернет-магазину з продажу книжок — Yakaboo.ua. Порадувало те, що видавці нарешті відчули збільшення інтересу до україномовного контенту: у розділі «Книжки з Форуму Видавців 2016» з 449 книжок 413 (92%) — українською мовою.

Однак подальше дослідження мови представленого книжкового фонду за розділами виявило цілковите домінування російськомовної літератури. Наводимо дані щодо розділів, які, на наш погляд, найбільш важливі в контексті нашого дослідження.

Розділ «Навчальна література. Педагогіка»:

«Дошкільнятам»:

4524 (68,6%) — російськомовні; 1441 (21,9%) — україномовні;

«Педагогам»:

3136 (49,3%) — російськомовні; 2721 (42,8%) — україномовні;

«Школярам і абітурієнтам»:

5866 (48,3%) — російськомовні; 3762 (31%) — україномовні;

«Студентам і аспірантам»:

6190 (45,6%) — російськомовні; 4232 (31,1%) — україномовні.

Аналіз даних з цього розділу підтвердив тезу студентів про розмежування сфери використання української мови: середня й вища освіта — українська мова, родинне спілкування — російська мова. Саме тому значна частка навчальної літератури представлена українськими видавцями.

Аналіз даних з розділу «**Виховання дітей. Книжки для батьків**» виявив невтішну картину для україномовних громадян: значно переважає література російською мовою:

«Виховання і педагогіка. Психологія для батьків»:

1897 (88,1%) — російськомовні, 249 (11,6%) — україномовні;

«Дозвілля і творчість дітей»:

12419 (82,8%) — російськомовні, 2319 (15,5%) — україномовні.

Не менш цікавим виявилось дослідження розділу «**Художня література**»:

«Класична проза»: російськомовної літератури в 10 (!) разів більше:

7554 (77,9%) — російськомовні, 752 (7,8) — україномовні;

«Сучасна проза»:

6778 (82,6%) — російськомовні, 676 (8,2%) — україномовні.

Доля перекладених українською мовою книг, що стали світовими бестселерами, часто сумна: вони погано продаються. І причина часто не у відсутності патріотизму, браку коштів чи завищої ціні. Здебільшого стиль перекладу не відповідає стилю оригіналу. Тому й купують російською, бо ж «зрозуміліша».

«**Російська література**» й досі залишається окремим розділом в українській інтернет-книгарні й налічує 17241 джерело. Розділів «Англійська література» чи то будь-яка інша, звісно, немає. І тим невиправданішими є цифрові дані щодо **розділу «Українська література»**: її майже в 5 (!) разів менше (3684 книги), ніж російської літератури.

Також було проаналізовано розділи, які є найбільш популярними серед сучасної молоді — в усіх без винятку домінує російськомовна література. Частка україномовної літератури в цих розділах не перевищує 12%:

«**Комп'ютерна література**»: 3138 (97,4%) — 51 (1,6%);

«**Психологія і взаємини**»: 5138 (94,9%) — 213 (3,9%);

«**Мандри і туризм**»: 3425 (82,9%) — 494 (12%);

«**Краса, імідж, стиль**»: 960 (94,9%) — 30 (3%);

«**Мистецтво. Культура. Фотографія**»: 4996 (78,5%) — 485 (7,6%);

«**Хобі і дозвілля**»: 11189 (93,6%) — 282 (2,6%).

Не зрозуміло, за якими критеріями менеджери контенту добирали літературу для українських читачів у **розділ «88 книжок, які варто прочитати»**, але українською мовою там лише 4 книги, з них лише одну можна вважати українською («Тарас Бульба» М. Гоголя), та й то умовно, зважаючи, що надрукована вперше вона була російською мовою.

Найпопулярнішими традиційно залишаються російськомовні видавництва — АСТ, Азбука, Махаон, Книжный клуб «Клуб семейного досуга».

Отже, володіння українською мовою і її функціонування в усіх сферах життя в умовах сьогодення є цілком мотивованими, адже саме так твориться національно-мовна єдність у межах відповідного державного устрою. Проте аналіз мовних реалій свідчить про загрозливе становище національної і державної мови в Україні.